

VIGILIA

VII. ÉVFOLYAM
1941 JANUÁR

TARTALOM:

MÉCS LÁSZLÓ: MAGYAR VIGILIA

G. K. CHESTERTON: A hegység
indulója (vers)

VÉGH GYÖRGY: Havas éjszaka-
kák (vers)

HARSÁNYI LAJOS: Magyar
tengerészek sírja felett (vers)

JUHÁSZ VILMOS: A „Brüsszeli
napló”-ról

BALLA BORISZ: Naplótöredék

HORVÁTH BÉLA: A csodálatos
szőlőtő (vers)

IGNÁCZ RÓZSA: Hires szerelem

IJJAS ANTAL: Külvárosi éjszaka (regény)

KÖNYVEK

NAGY MIKLÓS; Mécs László: Forgószínpad. — HEGEDŰS ZOLTÁN: Duhamel:
A napló.

SZERKESZTI:

MÉCS LÁSZLÓ ÉS POSSONYI LÁSZLÓ

VIGILIA

MUNKABIZOTTSÁG:

HARSÁNYI LAJOS, SIK SÁNDOR
ARADI ZSOLT, HORVÁTH BÉLA, IJJAS ANTAL, JUST BÉLA

FŐSZERKESZTŐ:

MÉCS LÁSZLÓ

FELELŐS SZERKESZTŐ:

POSSONYI LÁSZLÓ

Megjelenik havonta 1-én, évi 500 oldal terjedelemben

Előfizetési ára egy évre belföldön 10 pengő, félévre 5 pengő. Külföldre:
Romániában 400 lei, Szlovákiában 60 korona, egyéb külföldön 12 pengő.

Vállalatoknak
évi előfizetési díj 40 pengő.

Egyes szám ára 1 pengő.

Főbizományos: Athenaeum könyvesboltja, Budapest, VII., Erzsébet-körút 7.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IV., Kecskeméti-utca 2.
Telefonszám: 38—44—10. Postatakarékpénztári csekkszámja száma: 20.668.

Minden cikkért szerzője felelős

Kéziratokat nem adunk vissza

A VIGILIA példányoként kap-
ható minden könyvesboltban
és az Ibusz pavillonokban.

MAGYAR VIGILIA

„Lesz még egyszer ünnep a világon.” Soha még annyi pokolszakadék szélén ünnepet nem vártak, mint most a magyarok. Kóstolót kaptunk belőle a Felvidéken és Erdélyben. Jogunk van a teljes ünnepi örömet szenvedésinkre való hivatkozással, imáinkkal erőszakoskodva is siettetni! Imával is, nemzeti bőjttel is, aszkézissel is, szeretettel is, őrtállni a magyar éjszakában! Ez a Vigilia. Ünnep előtti lelkiismeretvizsgálat. Likvidálása annak a multnak, amely a magyar édenből való kiűzetéshez vezetett. Politikailag, szociális téren csinálják meg mások. Mi szeretnők a magyar lelkiismeret harangját előre meghúzni, félreverni, ha még szükség van rá, de főképp összeharangozni a magyar sokcélúság lábait az Ünnep felé vezető útra. A katolikus és protestáns templomok nagyon messze vannak egymástól s más-más útra hívják harangjaik a mohácsi vész óta a magyarokat. Hitem szerint az irodalom haranglábjában mégis lehet csinálni egy közös útra való összeharangozást. A Bodroghközön kocsin utaztam egy kálvinista pappal még a cseh időkben kirándulásra. Egy kis falucska mentünk keresztül, melynek nem volt temploma. Egy kis haranglábát láttunk, melynek tetején ott szorongott egymás mellett a katolikus kereszt és a kálvinista csillag, egészen összeérték s alattuk felváltva harangoztak hol a katolikus halottaknak, hol a kálvinistáknak. Összenéztünk barátommal és elmosolyodtunk. A magyar irodalom a legutolsó 20—30 fájdalmas és gyanakvó magyar esztendőt leszámítva ilyen közös campanile volt, amelyben felváltva kongatták szívük harangját katolikus és protestáns írók és soha se kérdezte senki, milyen vallású harang kongatja meg a magyar fájdalmat vagy örömet. Engem például premontrai paptanárok neveltek Kassán, de nyugodt lélekkel kijelentem, hogy a tanári szakvizsga elvégzése után se tudtam soha, hogy Petőfi, Berzsenyi milyen vallású. *Nem érdekelt.* Jellemző a mai magyar időkre, hogy egy vitával kapcsolatban negyven éves koromban utána néztem s így tudtam meg, hogy Petőfi luteránus. De megtudtam. Így adják tudtul máma az irodalmi részletharanglábak, hogy ez az író protestáns, ez katolikus, sőt gondosan oda-

írják tévedések elkerülése végett: „papköltő”, vigyázat, mázsolva! Az én kedves tanárom Kassán leharapta volna a nyelvét, ha a Gólyához írt vers élvezetét avval akarta volna elrontani bennünk, hogy Tompa Mihály „papköltő”.

A 48-as ünnepet az irodalom közös Harangtornyában harangozták be, hogy együtt legyen a Család a nagy ünnepen. Ady Cassandra-hangját a magyar dicsőség trójai égéséről nem hallgatta meg a magyar nemzet egésze, mert a szabadkőműves-liberális célkitűzésű Nyugat részlet-tornyából hangzott szét s a nemzet jobbjai gyanakodva fordultak el a félrevert harang hangjától. Ez a hang csak ma jut el az egész nemzet öntudatába.

Ma hiányzik egy közös Campanile. A Nyugat meghonosította azt az erkölcstelen eljárást, hogy ami a magyar szellemi termelésből nem felelt meg szabadkőműves-liberális célkitűzésének, azt elfogult kritikájával: hallgatással, mellőzéssel s ha ez nem ment, akkor irgalmatlan dorongolással, gúnnyal kiterroizálta a magyar tömegek gondolataiból, szívéből, szóval a magyar jövőépítésből. A liberális napisajtó ugyanazt csinálta. Rászoktatta erre a metódusra a jó magyar embereket is. Móricz Zsigmond például a multévi könyvnapra kiadott egy lírai antológiát s evvel a nyugatos elfogultsággal az egész modern magyar katolikus lírát kihagyta belőle. Jellemző, hogy a mai nemzeti, építeni akaró felbuzdulás közepette, az egész világraszóló Petőfiből Móricz Zsigmond egyedül a *Farkasok dalát* s három hasonló társát tartotta fölveendőnek a magyar lírai gyűjteménybe, mintha a Kun Béla királyságát megelőző hónapokban élnénk! A világháborút megelőző boldog Nagymagyarországon megengethette magának valaki az ilyen bűnös elfogultságot, de ma, mikor nagy veszedelmek közepette nagy ünnepet áhítanak a magyar tömegek, minden építő erőt össze kell harangozni és nem „kifelejteni”, kiterroizálni.

Hol találkozoznak ezek a szellemi, irodalmi magyar erők? A tiszteletreméltó katolikus és protestáns irodalmi lapok nem lehetnek tekintettel az összes nemzeti alkotó erőkre. Az a Magyarország, amelyet szolgáltak napisajtóval az Est-lapok és társaik, társadalom- s történelem-tudományával a Huszadik század, irodalmilag a Nyugat, az a Magyarország meghalt Trianonban. A Bodrogközön vannak Holt-Latorca-ágak, Holt-Tisza-ágak, úgynevezett Ticcék és Karcsák, melyek kilométereken, néhol mérföldeken át jobbra-balra kanyarodnak, láppal, náddal, kákával vannak tele. Halásznak is bennük. Vizük holt. Néha

fiatal árvizek friss vizet és új halakat hoznak beléjük, de a halak hamarosan iszapszagúak lesznek. A Nyugat, amely oly egyszerűen szolgálta idejében a maga célkitűzését, ma ilyen holt-ága a magyar tavaszodó világnak, dacára az árvízes kitűnő fiatal írók beleömléseinek. — Képes irodalmi újságjainknak minden ambíciója az, hogy elérjék a színházi magazinok példányszámát és „nívóját.”

A zsidótörvény szétbontotta az összes romantikus és kevésbé romantikus írói érdekcsoportokat. Mindenki alibit igyekszik ma igazolni az új magyar tavaszodással. Az eddig cinikus európeér egy cikkben megfenyegette a pozsonyi rádió magyar bemondóját s evvel evezett át a mai fájdalomosan vajudó Magyarországba; írásait közli a kedves, ártatlan magyar Gartenlaube. Egy költő kivette óráját s rájött, hogy ettől a perctől kezdve neki a szélső jobboldalai lapnál a helye s bizonygatja, hogy a kommunista pártban is ez volt a meggyőződése! A harmadik, magyar sorsproblémákról sohase író költő rögtön lejelentkezett a Turulba, a negyedik egy verssel hagyta ott „becsülettel” a zsidókat és így tovább. Gúny nélkül írom ezeket, mert érzem, hogy ezek az író-társak nincsenek az irodalmi felfogásuknak és tiszta szándékaiknak megfelelő helyen. Mondják meg az író-testvérek, ha volna miből élniök, írának-e azokba a lapokba, amelyekbe most pénzért írni kénytelenek? Én nem hiszem. S ha ez így van, írjanak továbbra is oda! De nem lehetne-e néha találkát adni egy jószándékú, a mai időknek megfelelő magyar lapban, hol kezet nyújthatnánk egymásnak mindnyájan, anélkül, hogy le kellene sütnünk a szemünket? Jószándékú magyar írók! Találkozzunk a Vigiliában! Miért itt? Mert e mögött a lap mögött nem vigyorog a Disznófejű Nagyúr, a Pénz és nem fertőz a Politika. *Ha a Vigilia nem volna képes megvalósítani, találjatok ki jobbat, de találkoznunk kell!!* Magunk miatt is, a magyar jövő miatt is!

Meg kell kiáltanunk a Medret! A Medertől függ minden! A magyar lángész a meg nem felelő Mederben, melyet nem ő ásott, nem ő dirigál, a szebb magyar jövővel ellenkező célt szolgálhat. Megkérdezhetné magát minden író gyónási őszinteséggel: mit céloz az a Meder (újság, irány, egyesület), amelynek partjai közé folytatja legszebb álmainak energiáját?! Kevésszer volt ilyen komoly vajudás a Tisza-Duna táján az igazi szép Jövő megálmodására és megszületésére, mint most. Hol van ennek a sorsdöntő vajudásnak méltó irodalmi Medre?

Az erdélyi írónak megvannak a maguk, kitűnő medreik: Pásztortüzek, Erdélyi Helikon s megvannak hozzájuk a meder-mélyítő és szabályozó esztétikusaik. A szabadkőműves-liberális korszellem megteremtette irodalmi Medrét, a Nyugatot. Képzelnék el Adyék lírai forradalmának sorsát, ha ez csak a kivénhedt Ábrányi-Rákosi korszak esztétikusai kezétől, tollától függött volna! A Nyugat rögtön felsorakoztatta a maga felkészült meder-mélyítőit, Ignótust, Földessyt, Babitsot. A kivénhedt Vasárnapi Újság kritikusa rögtön hozzájuk csatlakozott s a Meder lelkesítő sodrában kitűnő, hasznos esztétikát művelt. A Meder céljának megfelelően kizárólagos és másokkal szemben bünyösen elfogult esztétikát adtak, de a maguk dolgát kitűnően csinálták, hiába „morogtak salakbakterék.”

A mai írói generáció úgy nő fel, hogy nem gyűjti egybe Meder s szinte kizárólagosan az őt „megmorgó salakbakterék” ítéletének van kiszolgáltatva. Kegyetlen szabadkőműves irigységgel kezelnek ezek a nyugatos, merev irány dogmatikusai és lapoknál szétszórt tanítványaik mindenkit, aki nem tartozott s nem tartozik immár holt vizekkel veszteglő Medrűkhöz.

Meg kell kiáltanunk egy új Medret és az ezt védő, mélyítő, irányító új, becsületes, megbízható, világraszóló irodalmi és művészeti kritikát. A politikai és szociális hazugságok mellett ma undorítóbb és lelkiismeretlenebb dolgot nem ismerek, mint a magyar irodalmi kritika. A kevés tiszteletre méltó kivételnek kivételes tisztelettel adózom. Minden újságnál ott ül valamilyen rovatnál egy író, egy költő, egy drámaíró. Ezek a lap kritikusi rendszeren. Most megjelenik egy tehetséges regény: az összes lapok, összes regényírók belesápadnak, hogy hogy mer ez itt írni, különösen ha sikere van! Erre épületes és nemes dühükben vagy elhallgatják vagy epébe mártott tollal kivégzik. Vagy ép ellenkezőleg. Előadnak egy új drámát, történetesen a híres kritikus drámáját. A dráma csapnivalóan rossz, de: agyondicsérik, mert jönni fog hamarosan az ő drámájuk, az ő regényük, az ő verskötetük s akkor ő is a „kéz kezét mos” magas esztétikai elvet fogja rájuk alkalmazni. Olyan nagy az anarchia e téren, hogy az ember már nem is tud hinni a becsületes kritikában. A multkoriban olvastam egy frisstollú fiatal barátomnak roppant elítélő kritikáját egy színdarabról. Azt hittem, hogy csak fenegyerekeskedik s nagyon megnehezelttem rá, míg meg nem néztem magam is az elő-

adást. Sajnos, igaza volt. A multkor egy elítélő mozi-kritikát olvastam. Rögtön az jutott eszembe, hogy a mozi elfelejtette megfizetni a „kritikus” urat vagy nem adott neki mozijegyet. Pedig lehet, hogy tényleg becsületesen kritizált az illető, — de: mindenki gyanús, aki kritizál!

Ha a Vigilia célkitűzéséből csak ezt az egyet, a becsületes, elfogulatlan kritikát valósítaná meg, máris megérdemelné az országos figyelmet. Meggyőződéses, tiszta, aszketikus magyar férfiakra gondolok, akikben van szeretet. A világot évezredekre szóló vándorlásra 12 meggyőződéses férfi fordította el a nagy római birodalom évszázados politikai, társadalmi és esztétikai dogmáitól!

Az idők bennünk vannak és amilyenek mi vagyunk, olyanok az idők, — mondja valahol Szent Ágoston. A tömegek vágyai ihletik az írókat akik formát adnak az új vágyaknak és új történelmek felé harangozzák össze a tömegeket szent találkozóra. Legyen a Vigilia az új Magyarországot akaróknak, íróknak és olvasóknak harangtornya!

Mécs László.

G. K. CHESTERTON:

A HEGYSÉG INDULÓJA (1913)

Mi marad meg belőlünk
eljövendő napokra?
Kételyünk nem volt kétely,
hitünkben nem volt szikra,
parlamentünk papír csak,
aranyból volt a kardunk
s elolvadt mint a gyertya,
ha vagdalni akartunk.
Szörnyű nagy volt az éhség
s mint légy, hullott a szolga —
hagyjuk dícséretünket
eljövendő napokra...
Ám jól jegyezd meg, ember:
a hegy letépte láncát
tudja meg minden ember,
a hegy már ropja táncát
s a sík felé megindult,
a hegy megy Mohamedhez
s lábánál a nagy hegység
hirtelen mily kicsiny lesz!

Mert feje, mint a félhold
s a hold a koronája,
szeme a múltba pillant,
sok győzelmes csatára,
keze kinyúl s mutatja
Buddha legyőzött népét,
nyugaton Spanyolhonnak
csipkézett partvidékét.
...S míg őrt állt, egyik lába
a kis halomra hágott,
másik lába a kertben,
hol Isten sírja állott.
De jól jegyezd meg, ember,
a hegy bár összeomlott,
nemsokára a tenger
ezer hajókat hordott;
a hegy jele volt minden
s kihullt a kard a kézből:
a félhold fénye halvány
a hegynek erejétől.

Mi marad meg belőlünk,
mit látsz belőlünk holnap,
ha véget ér a Város
s a tornyok leomolnak?
A gép s a szolgálkölcs
örök ura a pénz lesz,
örök aggály a béke,
gyűlöl, ki máshogy érez;
az Úr int, vagy az ördög
vesztegetett meg minket,
hogyan nem nézünk a napba
s felejtjük tetteinket?
Jól jegyezd meg hát, ember,
a sík türelme véges,
új oka lesz a hegynek
az újabb felkeléshez.
Halál hiába rettent
és háborúk acélja:
megy a hegy Mohamedhez,
ha ez az Isten célja.

Raics István fordítása

HARSÁNYI LAJOS :

HALOTT TENGERÉSZEK SIRJA FELETT

Izenem néktek messze tengerek:
Öleljétek gyengéden valahányat!
Piros korallok gazdag erdejében
Vessetek nékik mély halotti ágyat!

Világító halak állják körül fejük,
Tüzes szemként bámulják arcukat!
Legyen pompás a furcsa ravatal,
Hisz megharcolták már a harcukat!

A fellegek, mint roppant függönyök
Lobogjanak a hullámhantós síron,
A fellegek mögött az Óriás:
A mennybolt hangtalanul sírjon!

A nagy szelek karéjba gyűljenek,
A sír felett kerengjen röptük
S fájdalomukban Chopin gyászindulóját
Fütyüljék szüntelen fölöttük.

BALLA BORISZ:

NAPLÓTÖREDÉK *

Lille, július 3.

A Place Tourcoing-on, hol a város bevétele előtt a marokkói színes csapatok egész kocsitáborukat elpusztították, az utolsó szögig: a most rozsdás, kormos ócskavashegyekkel borított téren foglyokkal zsúfolt teherkocsi-sor kanyarog el mellettünk... Egy fiatal, gyászruhás leány mozdulatlanul áll a járdán, tekintetével követi a menetet. Hosszan néz utánuk; tág, zöld szemei homályosak, mintha álomban volna... Mintha álomban járnánk mi is. Történelmünk egy legkülönösebb álmában, mely 1940 nyarán szállt le Európára. Igen, francia hadifoglyok, francia földön.

Egy épületen horogkeresztes zászló, előtte szuronyos német posztok. Továbbhajtunk; nagy platánok, park. A virágágyak közt német katonasírok. S percenként a Reichswer autói robognak el mellettünk...

Megint zászló, alatta német felírás. N. S. Volkswohlfahrt. Itt a német nemzeti szocialista párt a nélkülöző — francia lakosságot gondozza. Aztán felkeressük a sarutlan karmeliták kolostorát. Rue des Stations 99. A hallgató falak alatt állunk; csengetünk a rácsos kapun...

Tavaly voltunk itt utoljára, Le Touquet-ből jövet; béke volt még... Nagyboldogasszony reggelén, egy dicsőséges, nagy és boldog Franciaország földjén ébredtünk, a harangok kongani kezdtek a régi katedrálisban, azután átvették a többi templomok s az egész reggeli világ megtelt körülöttünk harangszóval. Douce France...

Az a Franciország, amelyet szeretni kell, Szent Lajos Franciaországa s ez a Franciaország örök. Jeanne d'Arc utolsó imája vigyáz fölötte. Felénkszáll a „L'annonce faite à Marie”-ből középkori (tehát minden emberfiára érvényes) univerzitással, mélységgel — s mégis latin álommal lebegve a szenvedő emberek, változatlan tájak, az örök siralomvölgy fölött. Lyautey marsall, Pasteur, meg a Szaharában elpusztult Charles de Foucauld birodalma ez, a sivatagi szél suttogásában, a világ bete-

*Részlet a szerző új könyvéből, mely „Brüsszeli Napló” címmel a Szent István Társulat kiadásában jelent meg.

geinek és nyomorultjainak hálájában s a szentek egyeségében él tovább... Ez a Franciaország szellemének tündöklő szárnyaival magához tudta ölelni más országok mindenkorai legjobbjait; ragyogását felismerni néha nehéz, majdnem annyit jelent, mint tagja lenni egy különös, sokszor elrejtözve élő lovagrendnek. E Franciaországhoz tartoznak a Valois-korabeli kastélyok, halkan susogó platánjaikkal, a multba merengő kőszobraikkal, épúgy, mint az ember szellemének és szabadságának nem „áhitatos”, de magától értetődő tisztelete, ami több és nehezebb feladat az előbbinél. S a St. Jacques-utcára tovább-suhanó egymást bátorsággal szerető párok, ugyanúgy, mint azok az öreg, szakállas, becsületrendes tudósok, kik kopott viharkabátjukban, „tekintélyre” s egyebekre már füttyülve, végigcsoszognak az őszi Szajnaparton, vagy a St. Étienne-du-Mont s a Pantheon zezugos környékén, miközben szürkén botorkálnak tovább, az értelem tiszta fényénél a gondolat, a művelődés, az embereken való néma segítség halhatatlan esszenciáját párolják ki a sötét ösztön-chaoszból, mely szenvedő világukon ül. S benne van Pascal és Julien Green négreterre-i álomkastélya és a hautescombe-i apátság gregoriánja épúgy, mint a touloni matrózkocsmából kiáradó, talán züllött, talán csak fájdalmas harmonikazene. Benne van a lille-i kármel s az annecy-i vizitációs kolostor, Madeleine csodálatos tekintete és Lucien atya vagy a kartauzi Dom Jean Baptiste szeretete. És a D’argenlieu-fivérek hősiessége, akár tengerésztsztek, akár szerzetesek, mint Louis de la Trinité...

S most ott állunk újra a Lisieuxi Szent Terézről elnevezett kolostor előtt. De a kapus-fráter helyett egy fáradtarcú apáca nyit ajtót.

Hirtelen jód és orvosságok keserű szaga csapódik orromhoz. A kolostor zord s mégis oly vigasztaló, oly meghitt belseje a régi... De Lisieuxi Szent Teréz ártatlan, fehér szobra mellett most egy mankós angol katona biceg...

A kocsiban gyarsan összeszedjük szendvicseinket: csokoládét, cigarettát hozunk, s aztán sorralátogatjuk a szobákat. A „parloir”-ban, hol tavaly még Père Lucien beszélt velünk, azon a hangon, melyből kiérzett, hogy szuverénül okosan látja az életet — de sohasem azonosul ezzel az élettel — itt most lázasan lélegző, sóhajtozó, szétlőtt arcú angol, meg amputáltkezű francia katonák fekszenek... M.-mel leülünk hozzájuk, vigasztaljuk őket,

némelyikük gyermekek, furcsa tekintettel kér valamit, bámul vissza ránk. Zavaros szemével bizonyára anyját keresi...

Igy megyünk szobáról-szobára, celláról-cellára. S a régi lakók, a szerzetesek eltűntek, az apácák sem tudják, mi lett belőlük. Eltűntek a viharban, Louis de la Trinitét, a rendfőnököt, — fia, egyik legrégebb francia családnak, — aki világi életében valaha magasrangú kagerésztiszt volt, még a háború folyamán behívták, Père Denys-t, aki szintén elmenekült, valahol állítólag elfogták. A többiekről semmit sem tudnak mondani... Az emeleten, felettünk, most halk lépések hallatszanak. E neszre az egyik sebesült felordít. A levegőbe dobja magát, hörögni kezd és a fejét rángatva odamered borzalommal a mennyezet felé... Az apáca átöleli, nyugtatja, símogatja...

Később megsúgja: ez a francia sebesült a legkisebb neszre, a leghalkabb lépésekre is, amelyek fentről, az emeletről hallatszanak, rohamot kap. Azt hiszi, hogy jönnek, — hogy megint jönnek. A zuhanóbombázók... „Érte külön szoktam imádkozni” — mondja aztán az apáca egyszerű hangon.

Dunkerque, július 4.

Egy fiatal angol hadifogoly és — mint mondták, menthetetlen — sebesült, kinek ágya fölé hajoltunk Lille-ben, csak egyetlen szót suitogott: „Dunkerque...” Balkeze amputálva; hátát csípőtől lapockáig a gépfegyvergolyók felszakították, de a rettenettől mintegy elüvegesedő tekintete volt az, mely örökre megmarad emlékezetemben. Dunkerque... Mintha messzire meredő szemei előtt még egyszer elvonult volna a végítélet.

S most ott állunk e végítélet színhelyén, a dunkerque-i tengerparton. Ott állunk a plage-on, lábunk besüpped a parti homokba. A halál lehellete vesz körül, a kezdődő esti szélben ott repked halkan homlokunk körül... Mellettünk, talán kétszáz lépésnyire, féloldalra dőlt, óriás angol hajó roncsa mered bele az alkonyba. Apály van.

Döglött és partravetett tengeriállatként hever a homokon; a tenger, megszámlálhatatlan hullát ringatva, most messzire visszahúzódva morajlik mögötte. A repülőbombák kettészelték; a parancsnoki hídtól le a hajófenéig repesztették ketté, a hajó szétnyílt, belei mintha ki-

fordultak volna, a rozsdás törmelékhegyek fölött ágyú- és kéményroncsok lógnak..

Messze egy német tengerészjárőr mozog a homokban. Az erősödő szélben, mely végigseper a végtelen szomorú és végtelen hosszú tengerparton, most mindjobban borzongani kezdünk.

Amerre a szem ellát: az ónszínű tengerből kísérteties hajóhullák meredeznek felénk. Indulni készült, de már soha többé el nem induló csapatszállítók, s a nagy hajótestekben elzárva és a benyomuló vízben lebegve most üveges szemekkel álmodnak a halott katonák tízezrei. És hadihajók és muníciószállítók és Angliából küldött nagy halászbárkák, amelyeken az őrjöngve menekülő emberek nyüzsgő, sűrű fürtökben lógtak, mikor az égből cikázó stukák szétzúzták őket. S a szél most mozgatni kezdi ezt a szürke tengert...

A hullámok lassan odacsapódnak a kihült, féloldalra dőlt, merev hajóroncsokhoz, a világ pedig sötétedik e borzalmas temető fölött. Körülöttünk, a homályban, a tenger végtelenjéből megszámlálhatatlan, fehérén derengő hullámtaraj indul most felénk. Mintha a dunkerque-i holtak tízezrei mozdulnának a mélyben, fehér szellemkönyveik sírni, áradni kezdenek az élet partjai felé. Oda, mely tragédiájuk utolsó perceit még látta. Ez volt az utolsó állomás.

Itt hányták ők le — hősie és reménytelen küzdelem után, melyben lépésről-lépésre hátrálva küzdöttek életükért — ruháikat, hajították el acélsisakjukat. Itt szakították, tépték le csizmájukat, cipőjüket, hogy az utolsó percben őrjöngve vessék be magukat a tengerbe. S a hosszú, szomorú tengerpartot, mint a hullafoltok százezrei, elborítják, belepik Ironsinde és Blanchard tábornok angol és francia katonaruhái, egy halálraűzött és halálrafáradt hadseregnek minden felszerelése. Bricceszek, kabátok, tölténytáskák, puskák tízezrei, acélsisakok, töltényhegyek, hevederek, csizmák, konzervdobozok, gyapjúingek, fehérneműrongyok, szuronyok, harisnyák, nyerges, lószerszám — egymás hegyén-hátán, elszórva, vagy pedig fantasztikus kupacokba dobálva; így menekültek, hátuk mögött a rommá lőtt és égő várossal, melyből a lángnyelvek már az égig nyúltak; a levegőben a holttestek és füst fojtó szaga, s előttük a hideg, szürke Északi-tenger. A gránátosóben így menekültek; a teherkocsikat behajították a tengerbe, hosszában, egymásután állítva őket, hogy a homokos plage kikötésre alkalmatlan laposán valami

mólófélét alkothassanak, melyről aztán bezállhassanak a csónakokba, bárkákba. De az utolsó napon legtöbbikük már csak úszva menekült a hajók felé, a tengervíz szegélyén ott látjuk most a hullámoktól kisodort autógumikat, pneumatikákat; ezeket szakították le a kocsikról a szerencsétlenek s szorították övükre, vagy kapaszkodtak beléjük, hogy könnyebben érhessék el a mély vízben rájuk váró hajókat. Ezrek és megint ezrek pusztultak el úszás közben, halálos kimerültségtől, gépfegyvergolyóktól, repülőgépbombától és tízezren meg tízezren akkor, amikor már a hajóra értek s azt mielőtt még indulhatott volna, találat érte és elsüllyedt...

A szél most gyűrött, szomorú papírlapot sodor elénk, térkép van rajta, mely az akkori reménytelen helyzetet mutatja. Felvesszük, lefújjuk a homokot róla... A német repülőök ezeket szórták utolsó figyelmeztetésül a dunkerque-i gyűrűbe szorított s már csak a pusztá életükért küzdő katonák közé:

Camara des!

Telle est la situation!

En tout cas, la guerre est fine pour vous!

Vos chefs vont s'enfuir par avion.

A bas les armes!

British Soldiers!

Look at this map: it gives your true situation!

Your troops are entirely surrounded — stop fighting!

Put down your arms!

Szavakkal és fogalmakkal már ki nem fejezhető borzalmas temető az, ahol most állunk, ahol most járunk... Mögöttünk fantasztikus, füstös romok ágaskodnak fel az esteledő égbe: ezek házak voltak, tornyok voltak, ez volt valamikor Dunkerque. Előttünk a sötét vízben hajóroncsok kísértetei és körülöttünk, a homokon borzalmas, szívszorító összevisszaságban mindaz, amit egy nagy hadsereg az iszonyatos tragédia pillanatában elhányt, elvetett magától... Messze, az ég peremén

Calais irányában szelíd kis csillag ragyog. Ránéz erre a világra, mely egyetlen, nagy temetőnek tűnik most, fénye leszáll a siralomvölgyére, a szenvedés, a gyűlölet, a halál világára.

Miközben a füstös romokban heverő város felé fordulunk, belebotlok egy halott francia katonának acélsisakjába. Ezrével hevernek itt. Felemelem, „R. F.” olvasom elől: République Française... Elteszem, elviszem majd magammal. Elvisszük, örökre eltesszük azt a rongyos levélfoszlányt is, amelyet M. talált a homokban; angol leányka kezdetleges betűkkel írta édesapjának. A levél csücske kilátszott a homokból; ott zizegett szomorúan a szélben, az esti világban — mintha az eltűnt angol katona után sírna — a dunkerque-i tengerparton. Mammytól, írja a gyermek, kapott egy rózsafüzért. Apjáért fog imádkozni, hogy baj nélkül térjen vissza a franciaországi háborúból. A rózsafüzért a gyermek odarajzolja a levél szélére: „like this, with just a little chain and a cross at the bottom”. S a végén a gyermek anyjának egyetlen mondata következik: I love you more than ever, Margaret... Eltesszük őket. Lassan megindultunk. Jobbra és balra tőlünk a menekülőktől elhagyott tankok, ágyúk, szekerek, motorkocsik végtelen, beláthatatlan oszlopai... Sötétben és mozdulatlanul állnak; elnyúlnak a romok alatt nyugat felé, el a homályos, sötét messziségbe. Senki sem őrzi.

Miközben elhagyjuk Dunkerque-t, a halott francia katona sisakja néha megzörren kocsinkban. Arra gondolkodom, hogy szomorú életünk, melyen idelent át kell haladnunk: nem lehet az igazi élet. Ez a katona úgy ébredt fel talán odaát, mint aki már csak csodálkozni tud egy különös, méltatlan állapoton, amelyet Dunkerque-ben hagyott el s amelyből most már örökre kilépett.

Balla Borisz

HIRES SZERELEM

Híres szerelem volt, fél Budapest beszélte. Irén, a nemesi származású, két előneves ifjú színésznő, rövid színpadi pályafutását viharos társadalmi szerepléssel cserélte fel. Mindössze húsz éves volt, mikor báró Hessi beleszeretett. A füledt, áporodott béke boldog idejében, ezelőtt hatvan évvel, mikor oly kevés közéleti esemény történt, széltében-hosszában beszéltek Budapesten az ilyen szerelmi históriákat. A báró nem válhatott el hithű feleségétől, Irént nem vehette el. De keresztülvitte, hogy a színésznőé legyen birtoka. A városban két párt alakult, s ahogy az már a romantikus békevilágban dívott, egyik tábor a szerelmeseket, másik a családot pártfogolta, a családot, amely pörölte vagyonát, rágalmazott, sajnáltatta magát. Megvetően emlegették Irént, hogy nemes származású úrileány létére nem művésznővé, hanem „afféle színésznővé” alakult. Irén pályatársnői sápadoztak, irigykedtek, arról beszéltek, hogy a báró talán mégis elvállalja a feleségétől és elveheti, áhitattal emlegették a nagy ajándék-birtokot. Híres szerelem volt, annyira híres, hogy a hősök már el sem bírták viselni s ezért egy napon elmentek Pestről elbújni valahol, a nagy birtokon. Új szerelmi szenzációk jöttek, Budapest lassan elfelejtette őket, az idők változtak, a viharos magánéletet élőket lassanként közéleti szereplők, politika szorította ki a közérdeklődésből...

...Két évvel ezelőtt történt. A szép magyar fürdőhelyhez tartozó poros falucskában sétáltam. A péküzlet előtt bokáig érő porban egy nyolc éves kis fiú feküdt. Meztelen felső teste sáros barna volt, mint a kocsikenőcs, cingár testén rövid, kopott, úrias nadrág. A porban hasalt, nagy, kerek kobakját magasra tartva, vézna karocskáival nevetve csapkodott maga előtt.

— Mit csinálsz?

Mélytűzű, cipőgomb fekete szempár ragyogott rám:

— Úszok. Nem látja?

Két maszatos falusi utcagyerek állt az út árka mellett.

A leányka egérhangon elvihogta magát:

— Hihi, aszondja, úszik. Féldeckás ez, kisasszony!

— Féldeckás?

— A hát. A tanító úr is mondja. Nincs ki neki, — és a homlokára mutatott.

A porban úszó gyermekhez hajoltam:

— Mi a neved?

— Sándor, — mondta és kihívóan csillant a szeme.

— Hihi, — vicogott megint a leányka az árok mögül. —

Asse igaz. Csak mondja. Jancsi ez.

— No fiú, hát Sándor vagy-e csakugyan?

A gyerek rám nézett. Arcocskája eltorzult, felállt a porból:

— Sándor akarok lenni — sziszegte, mint egy mérges kígyócska és pillanatnyi habozás után elrohant.

Megtudakoltam a családját és másnap felkerestem. A falu végén, begyepesedett, hatalmas területen, düledező félben levő udvarház állt. Az omladozó kerítés tövén embermagaságú dudva nőtt. A tárt istállóajtó üresen ásitott az elhagyott kertre. A kúria tetejét itt-ott kikezdte már a szél. A konyha felé kerültem. Szemközt velem, harcias kotló bukdácsoló át épen a küszöbön, nyomában sok-sok sárgásfehér, totyogó kis kacsával. Óvatosan lépegettem a puha-buta jószágok között. A baromfiketreccé vedlett konyha bűzlött, ember nem mutatkozott. Tétován léptem át a következő helyiség küszöbét. Ez a szoba már padlós volt, berendezése kispolgári. Egyik sarkában varrógép állt. Kopogtattam és sorra nyitogattam az ajtókat egymás után. A varrógépes, kispolgári helyiségből hajdani jómódot sejtető, piros plüssös szalonba érkeztem, onnan biedermeieres ebédlőszobába. Az úri izlésű bútorok szármalmasan kopottak voltak, az asztalon három gyerekalsónadrág száradt, a kredencet héjában aszalódott lencsehalom éktelenítette el. Az ötödik helyiségben végre egy asszonyt találtam, falusi proletárruhában. Szoknyája szélébe piszkos ingű gyermek kapaszkodott. Egy ágyban sápadt, fiatal nő feküdt. A mezitlábasszony zavartan és ellenségesen nézett rám:

— Sándort, — mondtam, — azaz Jancsit keresném.

Az asszony csak állt, gyanakodón.

— A kisfiammal itt nyaralunk, — magyaráztam. Nincs a gyerekek pajtása. Elvinném hozzá, játszótársnak.

— Vigye, — mondta mérgesen, ha megtalálja! — Az ágyban fekvőre pillantott, aztán sarkon fordult és bevágta az ajtót az orrom előtt.

A beteg halkán megszólalt:

— Annyi bajunk van azzal a gyermekkel kérem. Nem egészen rendes. Az anyámé.

Tanácsstalanul hallgattam.

— A kicsi, amelyik anyámmal van, az az enyém, mondta a beteg asszony, unokája anyámnak. Én egy hónapja özvegy vagyok. Annyi bajunk van! Meg is áldaná az Isten, ha segítene rajtunk egy kicsit. Azzal is segítene, ha a Jancsit elvinné egy kicsit.

— Hát Jancsi a neve?

— Igen, csak ő nevezi magát Sándornak, az apja után. — Nehezen beszélt a beteg asszony, mikor idáig ért, elhallgatott.

— Hát, ha megtalálom valahol, — szabadkoztam, — pár órára a kis fiam mellé, hiszen olyan szép, kedves gyermeknek látszik. Estére hazahozzuk...

A fiú szép fényes szemeire gondoltam, nem tudtam, nem akartam hinni, amit az árokszéli kislány mondott, hogy „nem rendes szegény...” Mindenütt kerestem. Végig botorkáltam a sok szobán, bejártam a tágas, gyepes udvart bekukkantottam az üres istállóba s az ajtónélküli kocsiszínekbe. Sándor-Jancsi nem volt sehol. Azaz: mire hazaértem, ott találtam a villa kerítése előtt, egy fa tetején.

Karjával a fát ölelte, féltettel lelógott a fáról. A kerítés fölött a villa-udvarba kémlelt, ahol a kisfiam épen biciklizett.

— Mit csinálsz?

— Nekem is van biciklim, — felelte Sándor-Jancsi. Kilenc kerekű. Autóm is van, olyan, amelyik repülni is tud.

Leszedtük a fáról. Rúgott, harapott. Megfürdettük, felöltöttük. Odaadtuk neki a biciklit. Még sohasem ült biciklin, rögtön fölborult. De azért gögösen ült vissza és azt mondta:

— Rossz bicikli, azért! Az enyém nem ilyen.

Másnap is érte mentünk, harmadnap is. Már egészen hozzánk szelődött. Néha fél napon át egy szót sem beszélt, máskor váratlanul megélnékült.

Reggeli asztalnál ültek a kisfiammal. Vajaskenyeret majszoltak mind a ketten. Az enyém bámulta a másikat. Nagyobb volt, mint ő, és mindenképen olyan furcsa, hogy imponált neki. Messziről figyeltem őket

Sándor-Jancsi végigsimított kezével arcán:

— Jól megberetváltam ma, — mondta.

A kicsi ámult. Hát Sándor-Jancsi már beretváltkozik?

— Nálunk csak apuka beretváltkozik!

— Az enyém meghalt, — mondta Sándor-Jancsi.

— Az micsoda, meghalni? — álmélkodott a kicsi.

— Á, — legyintett a fiú a vajaskenyérrel. — ASSE TUDOD? Meghalt... — ismételte sejtelmesen. — Azután azóta én vagyok ő.

— De kicsi vagy, — ellenkezett az én fiam.

— Dehogy

— Nincs is szakállad!

— Ha akarom, van!

— Nem is hívnak Sándornak...

— De igen, mert apámat úgy hívták és most én vagyok apám... — Picit maga elé merengett, csillogó szemmel:

— Veszek birtokot is, — folytatta, — talán még holnap. Ha akarom báró is vagyok...

— Az mi az, báró? — kérdezte a kicsi.

— Hm... — A fiú fölényesen mosolygott. Arca elpirult. — Asse tudod?

— Oroszlán? — kérdezte gyermekem, hogy valami hasonlón nagyot és sejtelmeset mondjon ő is.

A fiú felállt, letette a vajaskenyeret, egyik kezét zsebébe, másikat mellére helyezte. Arcocskáját felfújta, medencéjét kidüllesztette. Himbáló testtel járt pár lépést, aztán a fiam

elé állt. Kezét felülről és leereszkedően nyujtotta feléje, két sovány, meztelen bokáját összecsapta:

— E... E... — mondta nyekergő hangon „affektálva”, — van szerencsém fiatalúr bemutatkozni. Hessi, fiatal barátom, báró Hessi.

Érdekelt a furcsa, széparcú, ütődött gyermek. Szelidítgettük, magunkhoz szoktattuk s próbáltam bogozgatni rejtélyes életének kusza szálait.

Egy napon aztán elmesélte a szomszédos földbirtokos, hogy K. Jancsi, K. Sándor, volt gazdatisztnek a gyermeke. Híres szerelem gyermeke volt Sándor. Mert valami hatvan évvel ezelőtt volt egy szép, ifjú, nemes származású leány, aki színésznőbe beleszeretett báró Hessi. Nem vehette el, hogy vehette volna? Országra szóló per lett abból is, hogy Irénnek ajándékozta egyik birtokát. Apanázt is harcolt ki családjától az egykori színésznőnek, életfogytiglani, gazdag apanázt. Nem tehetett róla, hogy idők múltán úgy elértéktelenedett a pénz. A birtokot a báró halála után visszaperelte a család. Irén ott maradt törvénytelen fiával, Sándorral. Sándor félúrrá süllyedt, féllelkű, ütődött fiúvá serdült. Gazdatiszt lett. A Hessiek elhelyezték az egyik birtokon. Míg élt, ő tartotta el anyját, Irént is. Azután, hogy meghalt Irén, új életet próbált Sándor. Végkielégítést szerzett a Hessiektől. Kis birtokot vett abból magának, éppen itt. Annak a birtoknak a maradványa a roskadozó udvarház. Új életet próbált szegény, de nem sikerült neki, mert a régiben már nagyon benne volt. Báró fiának, művésznő gyermekének tudta magát. Világos napjaiban úgy járt-kelt, mint rendes életű kisbirtokos. De néha, különösen esténként, felöltözött, vadászpuskával sétált a birtoka körül, gróft játszott. Úgy játszott, mint anyja, Irén, aki színésznő volt valaha. Volt egy cselédje Sándornak, megesett falusi leány, aki a gyermekével együtt költözött az udvarházba. Azzal élt Sándor, attól született három gyerek. Harmadik éppen az a kicsi, féldeckás Jancsi, aki előszeretettel nevezi Sándornak magát.

— Igaz, — mondta a földbirtokos, — azt el is felejtettem, hogy a papunk pár órával a halála előtt összeeskette Sándort és azt a cselédet, úgy, hogy most törvényes gyermek a Jancsi. Az asszony, mint törvényes hitves ott maradt az eladósodott birtokon. Nemsokára a párnákat is kihúzza a bank a fejük alól.

K. Sándorné két nagy fia eltekergett valahová, senkise tudja, merre. Itt csak az első törvénytelen lánya él, az özvegy, gyermekével s ez a fiú. Éppen olyan, mint az apja. Vagy tudjisten, ha jól megnézem, talán leginkább Hessire hasonlíthatom. Ámbár szegény boldogult Irén természetéből is jutott neki.

Sándor-Jancsit egész nyáron át ápolgattuk. Nekiadtuk a biciklit, bedobta a tóba. Vettünk neki ruhát, eltépte. Tanítottuk olvasni, ráköpött a könyvre. Egy darab letört faágat

vett a kezébe könyv helyett, a verandalépcsőre ült és úgy csinált, mint aki manikűrözi a körmeit.

Egy napon eltűnt. Hiába kerestük, hívtuk, nem jött többé, elbújt valahová. Az árokperti kislány pajtása azt mondta róla:

— Mondtam én, kisasszony, mindjárt, hogy féldeckás ez. Mondta a tanító úr is. Ű meg aszondi, hogy nem megy ő magukhoz a villába többé, mert nincs is semmijük, se kilenc kerekű bicikli, se repülő autó, se semmi. Ilyen ű. Ő csak kacag, azt mondja lehetek Sándor is, Irén is, Hessi is, ha akarok. Most éppen báró vagyok. Kimén a rétre, oszt ott járkál egy karóval a hóna alatt, mintha ipeg vadászna. Bolond e.

Bolond? Tudja Isten. Talán csak törvényszerű következménye valaminek, ami rég elindult, közel hatvan éve s amit úgy neveztek valaha: híres szerelem.

Ignác Rózsa

VÉGH GYÖRGY:

HAVAS ÉJSZAKÁK

Hegedűs Zoltánnak

A havas utcákon
sötét éjszakákon
már egyedül ballagok,
s a szél se a régi:
már ő se zenéli
a halk téli dallamot.

Most' hópelyhek szállnak,
mint akkor is szálltak,
könnyű fehér hópihék,
ma is úgy cikáznak,
mint akkor cikáztak
s kedvem is a régi még,

és mondhatnám azt is,
hogy víg vagyok most is,
nem is hazudnék talán,
de hol van már Eszter
az aranykereszttel,
jaj, kinek az oldalán?

Most hópelyhek szállnak,
lomhán szálldogálnak
és belepik hajamat,
hull a tél ezüstje,
de azért ezüstre
mégsem festi hajamat.

Még egy-két tél s aztán
holmi durva deszkán
majd furesákat álmodom:
Anni kék szeméről,
kékeres kezéről
s nem lesz soha bánatom.

Addig az utcákon
havas éjszakákon
lankadatlan ballagok,
s csak nézek az égre:
mikor hull le végre
szelid fényű csillag...

JUHÁSZ VILMOS:

A „BRÜSSZELI NAPLÓ”-RÓL

Évek óta nem olvastam könyvet, amely annyira megrázott és megrendített volna, mint Balla Borisz Brüsszeli naplója. Magam is nehezen tudom elemezni, hogy mi okozza ezt a mélységes megrendülést. Egy világ összeomlásának az élménye, aminek Balla Borisz csodálatosan közvetlen tolmácsolásában tanuja lettem? Természetesen nem elég, ha az író átéli a nagy eseményeket, újra kell teremteni azokat, el kell törölnie a külső benyomásokat és azután az egész tragédiát a maga lelkéből újra meg kell alkotnia, csak akkor válik élménnyé számomra, az olvasó számára, aki nem látta a megsemmisítés gépszerűen pontos működését, nem látta százezrek menekülését az országúton, nem látta az összeomlott házakat és a hajóroncsok temetőjét a tengerparton. Milyen művészi módszerekkel, eszközökkel, milyen mágikus varázslattal tudja Balla Borisz *bennem*, az olvasóban újra teremteni egy világrend pusztulásának, a mi világrendünk pusztulásának az élményét? Ennek a kis könyvnek az a döbbenetes varázsa, hogy átéleti velem mindazt, aminek a kortárs vagyok, átéleti velem a nagy változást, amellyel együtt változom — pedig a kortárs vak és süket. A kortárs benn áll az „események árjában”, sodortatja magát vele, nem ragadhatja meg benne a maradandót, a törvényszerűt, az örökkévalót. André Maurois, a francia összeomlásról írott cikksorozatában szétboncolja az eseményeket, elemzi a komplex tényeket, rámutat az okokra, tehát átalakítja a jelent történelemmé. Bármennyire is szemtanuja volt Maurois a francia összeomlás eseményeinek, amit ír, az történelem, elmúlt eseményeknek, egy megtörtént és bizonyos fokig befejeződött folyamat elemeinek összefoglalása. Érdekes és tanulságos történelem, de mindenesetre történelem, nem pedig a felidézett, újratereztett valóság élménye. Balla Borisz „Brüsszeli Napló”-jának a tartalma nem elmúlt események többé-kevésbé lezárt sora. Afölött, ami történelemmé vált, ami a múlthoz tartozik, minden érdeklődésem és együttérzésem dacára, napirendre térek. Ez az élet parancsa. Életünk nem egyéb, mint a múltnak temetője, létezésünkben ott rejlik végeredményben az egész eltemetett és elparentált világtörténelem. Olykor azonban egy-egy nagy géniusz megakadályozza, hogy a múlt bennünk el legyen temetve. Nem engedi, hogy a múlt fölé ráakódjanak az újabb emlékek multtá, történelemmé kövesült rétegei. Nem tűri, hogy a praesensből imperfectum, majd perfectum legyen, a jelenből múlt, fokozatosan eltávolodott, majd letűnt elenyészett idő, amely elszáll emlékezetünk horizontján, mint valami

könnyű, puha báránnyel. Ez a kényszer, hogy az ami megtörtént ne enyészessen múlttá, történelemmé, hanem továbbra is jelen maradjon bennünk, ez voltaképpen az a katarzis, amely Aristoteles szerint az igazi művészet lényege. Balla Borisz „Brüsszeli Napló”-jában Belgiumnak és ezzel együtt alapjában a mi európai világrendünknek az összeomlása nem kitűnően szétbontott és elemeiből újra összeillesztett történelem, egyáltalán nem történelem, hanem az eltűnő idő vas törvényszerűsége alól felszabadított tiszta élmény. A régi Belgium pusztulása és az a tengernyi szenvedés, ami vele járt, nem megtörtént esemény, amiből kiléphetünk, ami felett napirendre térhetünk, bármennyire is foglalkoztat és izgat bennünket. Ez a megsemmisülés, az emberi szenvedésnek ez az óceánja *most történik* bennünk, most folyik bennünk, nem ért véget és nem is fog soha véget érni, mert az író arra kényszerít, hogy mindig és minden időkre ez az elmult és megtörtént szenvedés bennünk jelenné váljon. Ezt a könyvet nem lehet becsukni, hogy elővegünk egy újat, valami mást, szórakoztatót és feledtetőt. Ennek a könyvnek az írója arra kényszerít bennünket, hogy naplójának a lapjai az emlékezetünkben mindig nyitva legyenek, folyton lapoznunk kell bennük akkor is, ha a könyv egyáltalán nincs előttünk.

Ha a jelen multtá lett, ha az emberi tragédia valahol és valamikor beteljesedett, akkor ez bizonyos megkönnyebbülést vált ki belőlünk. Megtörtént, elvégeztetett, a függöny ismét legördült, a történelem függőnye, és mi mégis élünk. Ez a tény kétségtelenül bizonyos örömet vált ki belőlünk, bármennyire is együttérzünk a tragédiával, kegyetlen örömet, amely úgylátszik hozzátartozik a létért való küzdelem kemény és gonosz törvényéhez. Együttérezünk a szereplőkkel, meghaltak, elbuktak, mi pedig még élünk, nem buktunk el, — állapítjuk meg bizonyos elégtétellel. A „Brüsszeli Napló” olvasójának nem lesz része ebben a jóleső érzésben, ebben a kellemes elégtételben, amely a világ törvényéhez tartozik. Nem, ennek a könyvnek a lapjain Belgiumnak, a legnyugatibb, legeurópaibb kis országnak az összeomlása tovább fog élni benned olvasó, szüntelenül tovább fog élni benned és sohasem szabadulhatsz meg ettől az élménytől.

Pedig milyen egyszerűek, szinte takarékosak Balla Borisz újratereztésének az eszközei. Legalább is egyszerűeknek látszanak. A szokványos háborús irodalom „dinamikus” feszültségét, harsány tenorját, rikító színezését hiába keresed ebben a könyvben. Ennek az összeomlásnak a jelenetei azért emelkednek ki a múltból, hogy örökké jelen legyenek benned. Mert a küzdelem Balla Borisz „Brüsszeli Napló”-jában nem a mi világunkban folyik, a szenvedés, ami vele jár, metafizikai, természetfeletti. Belgium összeomlásának a tragédiája Balla Borisz „Napló”-jának a tolmácsolásában magában foglalja egész emberi és történelmi tragédiánkat, tekintet

nélkül világnézetünkre, pártállásunkra, előítéleteinkre és szenvedélyeinkre. Nem tarthatod pajzsként a napló jeleneteinek hatása elé politikai felfogásodat. A politikai pajzs teljesen hatástalan védekezési eszköznek bizonyul az emberi szenvedésnek egyetemes és örökérvényű ábrázolásával szemben. Ez a napló *kötelezni* fog, bármiképpen is akarsz védekezni ellene, azokkal a páncéldarabokkal és álarcokkal, amelyek az emberi részvétlenségnek, az úgynevezett objektivitásnak mindig rendelkezésére állanak. Egészen mindegy, hogy belgák, angolok, vagy poroszok pusztulnak el: hogy vallon és flamand menekülők tömegei lepik el az országutakat, fejük felett, mint roppant keselyűkkel, a zuhanóbombázókkal; hogy a beomlott műemlékekhez németalföldi nemzedékek hite és teremtő akarata fűződött, hogy a megsemmisítés gépezetének eszközlői történetesen németek, — le kell vetned politikai páncéldodat és álarcodat és általában minden páncéldodat és álarcodat, amikor ezt a könyvet olvasod. Akaratlanul is lehullanak ezek rólad, és ember, Isten képmása, emberi vértetted és kellékeid nélkül fogod átélni a tragédiát, megfosztva és lemeztelenítve mindattól, amit isteni mivoltod elfedésére és eltorzítására magadra agattál.

A háborús regények nagy többségében szenvedés és gyűlölet alapján egy síkon mozognak, a létért való küzdelem szenvedélyektől fűtött síkján. Ez az, amit dinamikának nevezünk. Balla Borisz „Napló”-ját nem fűti ez a dinamika. A szenvedés itt nem a gyűlölet és ressentiment egy válfaja. Remarque a legnagyobb aprólékossággal részletezi a harcterek nyomorúságát. Ez a nyomorúság, ez a fajta szenvedés alapján nem más, mint egy változata a haragnak és gyűlöletnek. Ez a fajta pacifizmus szólal meg ezekben a háborús regényekben, amely lényegében nem egyéb, mint sürített indulat és szenvedély. A programmszerű pacifisták emberileg gyakran a legvéresebb és legkegyetlenebb militaristák. Ha ezeket a jellegzetes háborús regényeket olvassuk, úgy érezzük, hogy ami bennük szenved és pusztul, az valóban nyomorúságra és megsemmisülésre ítélt. A bennük ecsetelt nyomorúság ép úgy nem rejt magában felemelkedést, mint maga a gyűlölet és a harag. Íróik feltörték az emberi nyomorúság kagylóját és nem találtak benne semmit. Ez a nyomorúság csupasz váz, az elhalt élet mézlerakódása. Balla Borisz „Brüsszeli Napló”-ja nem pacifista és nem dinamikus háborús könyv. Amikor az olvasó az első oldalakat lapozza, azt fogja érezni, hogy szenttelen, hűvös, elegáns írás. Ebbe a tévedésbe fogja ejteni a kifejezés csodálatos, szinte lebegő könnyedsége, a kipoentrozott mondatok eleganciája, egyszóval, a remekül, szinte gyanúsan jól szabott ruha. Ez a ruha tényleg annyira jól szabott, hogy ez meg sem látszik rajta; igazi elegancia, amely ennél fogva nem tűnik fel, észrevehetetlen. A magyar Paléologue — gondolja az olvasó az első fejezetek nyomán; a maga kasztjának zárt világából szemléli

a végzetes eseményeket, mint ahogy a modern tengerkutató egy acélgömbben száll le a mélységbe, s onnan szemléli és regisztrálja a tenger lényének az életét, az ezerszínű és alakú halak villódzását s pontosan feljegyzi noteszébe, amikor egy kidülledt szemű hatalmas polip roppant tapogatóival magához szív egy aranyhalat. És aztán az olvasó fokozatosan éppen úgy elfelejti az íródiplomata remekbeszabott ruháját, mint ahogy kénytelen levetni magáról saját emberi és isteni mivoltának jólszabott ruháit és maszkjait.

Valóban ennek a naplónak a feljegyzéseit nem hatja át a mai idők jellegzetes dinamizmusa. A naplóíró tollát nem az indulat és a szenvedély vezette. Az emberi, aminek a szenvedését átéljük akkor, amikor ezt a naplót olvassuk, valóban az Isten képmására teremtett lény szenvedése. Ami pusztul itt, az szent, tiszta, szép és igaz, és maga a pusztulás is szentségéhez, tisztaságához, igazságához és szépségéhez tartozik. Ezt a tollat nem a dinamizmus, nem a harc akarata, nem a gyűlölet és a harag vezette, hanem a szentség és az igazság védelme, a szent és igaz *emberi* sorsának és szenvedésének vállalása. Ez a könyv nem pacifista, a szokványos pacifista háborús irodalom értelmében, mert az a fojtottan, titkoltan remegő kéz, amely ezt a tollat vezette, vállal és helytáll; vállalja a szenvedő emberi tisztaságot és igazságot és helytáll mindazért, ami isteni a szenvedő emberben.

„Lassan valami különös fordulóponthoz közeledünk” — írja Balla Borisz — „társadalmi rabszolgaság, népcsoportok vándorlása, torturák gyakorlata.” Vállalnunk kell ezt is és bizonyos, hogy nem végleges, mert végleges csak az, ami valamiképpen Isten országáért és az Isten képére teremtett emberért történik. „A zszurnaliszta civilizáció s álkultúra lemetzése után azoknak, akiknek hitük megmaradt, megint csak a gondolat elsőségéért és szabadságáért kell küzdeniök.” A lélek szabadsága, igazsága és Istennel való azonossága az, ami ott sugárzik a „Brüsszeli Napló” egymásból és egymásután következő képei mögött. A japán négy sorosokra gondolk, amelyek egyetlen mozgást, egyetlen halk, alig észrevehető átmenetet ragadnak meg — s a pillanatnyi változás megörögzítése mögött kimondhatatlanul ott érezzük az örökkévalót, a maradandót, a változatlant. A papírra lehelt mulandó és a ki nem mondott, csak jelzett örökkévaló kontrasztja teszi varázslatossá ezeket a keleti verseket. Ugyanez a mély, benső kapcsolat, a változó képek és a mögöttük mindig felvillanó Változatlan mögött, kölcsönöz el nem múló értéket a Brüsszeli Naplónak.

Juhász Vilmos

HORVÁTH BÉLA :

A CSODÁLATOS SZŐLŐTŐ

Egyszer egy királynak fél-szeme mosolygott,
Három csuda gyermek miatt vala boldog,
Fél-szeme azonban sírva-sírdogált,
Nagy bánat gyötörte ezt a nagy királyt.

Kesergett örökké, mert a csuda-tőkét
Kertje közepében zsványok kitörték.
Olyan tőke volt az, aki reggelig
Gyönyörű virággal mindig megtelik.

Este meg a szőlő duzzadozott bőven,
Isten piros vére termett ama tőben,
Hadd vegyen belőle mind, aki szegény,
Világ üdvössége nyílt a vesszején.

Így a nagy király csak szüntelen kesergett,
Hát elébe állt a három dali gyermek.
„Király-apánk! — szoltak szépen, tisztesen,
Elmegyünk a tőért, bárhol is legyen.

Pénzt, paripát, puskát adj útra valónak,
Indulunk azonnal, megjövünk maholnap.
Megtaláljuk, meglásd, meglesz valahogy,
Király-apánk, kérünk, már ne búslakodj!”

Erre az apának szeme könnybe lábbadt,
Nyergeltetett mégis szép három fiának.
„No, ha így van, akkor bátran menjetek,
Három fiacskáim, Isten veletek!”

*

Mentek a legények, mentek, mendégéltek,
Egyszer csak egy sűrű rengetegbe értek.
Ott a három ifjú háromfele vált,
Három tájba járni hetedhét határt.

Ám előbb egy fába mind egy kést bevettek,
Hadd jelenti majd a messzi veszedelmet:
Akinek a késin kiserken a vér,
Tömlöcbe vetették, vagy már nem is él.

Jobbfele a kisebb királyfi poroszkált,
Balfele két bátyja szidta a poros tájt.
Ittak egyet-kettőt, úgy is egyre megy,
Őcsük majd a tőkét maga lelje meg.

Rút ivónak az kell, hogy lehömpörödjön,
Kábadozva biggyed lenn a sárga földön.
Án a kis királyfi, vaj' ki tudja, hol?
Világ végezetjén körbe lovagol.

Látta már a végső, fekete vidéket,
S 'me, rejtekéből egy róka kilépett.
Nem tud a királyfi mit se szólni,
Mert e képpen szólott az a rókafi:

„Tudom, mire vágyol, szavam megjegyzed,
Mert ha nem, meglátod, lesz is kora veszted.
Ládd, amarra csillog-villog a tető,
Oda van elásva az a csuda-tó!

Amott feketéllik vasbul mind a bástya,
Ott van a rabló-nép szirtesi lakása.
Délidőn lepilled mindenik lator,
Akkor menj, fiacskám, lassan lovagolj.

Meglátod azonnal szőlő-tövecskédet,
Hanem aztán semmi vassal meg ne sértsed,
Két kezeddal ássad, vedd ki valahogy,
Mert ha nem, hát megládd, lesz elég bajod.”

*

Úgy is volt, aludtak sorba sereg latrok,
Bár a kis királyfi lova körme csattog.
Egyéb zajgás nem volt, szellő sem repes,
Hát a szép tövecske ottan senyvedez.

Nyomban nekilátott, dédelgette, ásta,
Halomba hevert a zsványok harácsa,
Egy kazal a gyémánt, egy különb kövek,
Hanem a harácsból mégse töltöget.

Csak a drága vesszőt ásogatta körme,
Máris igen mélyen vásódott a földbe.
Meglátott egy vaskót, valami kapát,
S azzal a kapával ugyan nekilát.

Lett is erre mindjárt akkora zszibongás,
Jó hogy nem a várat veti szét a bongás,

Valahány lator volt, mind fölocsudott,
Vad szakálluk mint a csillogó szurok.

Zsiványok urához vitték a királyfit,
Környül a legénység vasba vala állig,
Gúzsba verték, vágott húsában a kóc,
S egy nagyot kiáltott a nagy martalóc:

„No, te kicsi pondró, te nyomorú féreg,
Meghalsz itt azonnal, úgy igaz, hogy élek!
Vessétek gödörbe, ássátok hasig,
Kardja majd azé, ki húsából hasít.”

Igy aztán beásták hasa közepéig,
Ámde a királyfi megkezdte beszédit:
„Adj akármí próbát, mindjárt megteszem,
Meglátod azonnal, lesz eróm, eszem.”

Megtetszett a bátor beszéd a hadaknak,
Mivel több csatában csak alul maradtak.
Egy szomszéd királynak volt egy táltosa,
Táltosáért volt a hasztalan tusa.

S így beszéltek: „Jól van, hozdad el a táltost,
Ebből a gödörből gyere is ki már most.
Kaphatsz is hegyébe ezer aranyat,
Meglátjuk, mi módon állod a szavad.”

*

Ment a kis királyfi, ment elszomorodva,
Egyszerre csak moccan egy öreg fa odva.
S ímhol ismét ott a régi rókafi,
Mondókáját kezdte mindjárt mondani:

„Látod, mire vitted, látod-e te balga,
Majdhogy ott maradtál földbe ásva, halva,
Most aztán ne ríjj már, menj csak amoda,
Az is csak a féle néma palota.

Ott is a nap hogyha delelőre hágott,
Alszanak naponta egy sort a zsiványok.
Tüzet eszik, ott van az a csoda-ló,
Csak ügyelj, nyakába mi lenne való.

Lesz majd ott arannyal, ezüsttel ezerszám,
Lesz ott, vedd eszedbe, mindenféle szerszám,
Mégis amaz elnyűtt kantár lesz tied,
Aki ócska, hogy már nem kell senkinek.”

*

Úgy is volt, a várban horkol a lator had,
Így a kis királyfi nyugton lovagolhat.
Éppen hogy egy dézsa tüzet nyelt a mén,
Gyúltak is a lángok két okos szemén.

Elkezdett a vad ló nyihogni, kapálni,
Mennyi drága szerszám! bámult a királyfi,
Mennyi zabla, mennyi arany takaró,
Ilyen csoda-léra csak arany való!

Aztán csak arannyal nyakon terítette,
Hát a félvilágot teli nyerítette,
Mire az egész had tüstént talpra állt,
Jöttek rája mérni iszonyú halált.

Vitték a királyhoz igen rivalogva:
„De most aztán élve fekhetsz a sírodba!”
Hamarost elásták egészen nyakig,
Am ekkor ilyenképp kezdte szavait:

„Mondjatok akármit, lenne bármi próba,
Meghozom azonnal örökös adóba.
Végbe viszem bátran amit szabtatok,
Megtudjátok akkor, ki fia vagyok.”

Bámult a király is e féle beszéden,
Egy király-kisasszony forgott az eszében.
Végre is kimondta: „Erdő vadonán
Alszik igen rég egy aranyhajú lány.

Hallod-e, csak az kell, az a szép királylány,
Bárhogy ide hozzad, csakis azt kívánám.
Meg is kapod akkor kedves táltosom,
S bizony aludhatnál arany vánkoson.”

*

Erre a gödörből két legény kivette
S ment amerre látott, hova is mehetne?
Hol van az a táltos, hol is az a tő,
Hol van amaz alvó arany szerető?

Így a kerek földön hasztalan bolyongva
Egyszer belebotlik egy bodza-bokorba.
Búsulva kibukkan csak a rókafi,
S könnyeit e képpen kezdi ontani:

„Hogy minek is bíztam benned, balga gyermek,
Legjava tanácsom, jaj hogy megvetetted,

Most hova botolgatsz, botor siheder,
Ekkora bohóság ugyan mire lel?

Látod-e, csak így jár, aki oly bolondos,
Hogy vasat ragadva balgatagul vagdos,
Látod, a világ is vassal odavan,
Verdesi a vaskó, öli az arany.

Szebb lett volna százszor, szebb a régi kantár,
Szakadozó szíjja szebb a színarany nál.
Látod, a szegényes ragyog igazán,
Nincsen igaz áldás senki aranyán.

Kedves fiam, legszebb kócbul a kötőfék,
Nem síratnád mostan azt a csuda-tőkét,
Körbe nem szaladnál világ vadonán
S ébredzene már az aranyhajú lány.

No, de megsegítlek, nem bánom még egyszer.
Most ha nem iparkodsz, sohase menekszel.
Délidőn a várba vágatass egyenest,
Délidőn aludni egy lator se rest.

Ott varázs-ütötten nyugszik a királylány,
Ajka mint a rózsza, arca mint a márvány.
Csakhogy meg ne csókold, megbecsüld magad,
Egyébként a hóhér üstökön ragad.

*

Így a néma várba vígan lovagolván
Végig latrokat lát henteregni lomhán.
Ott is álmodott az aranyhajú lány,
Sóhaja kiröppen piros ajakán.

Homlokán csak egyet kicsi híja csókol,
Ám a jó tanácsot meggondolta jókor,
Ölbe vette szépen, vitte szabadon,
Szendergett tovább a szelíd hájadon.

Hát amint a hídon hazafele vágat,
Rettentő nagy rengés rázta meg a várat.
Pattogott a sárga tűz a romokon,
Röpködött a pernye, pergett a korom.

Megdőlt a zsványok nagy hatalma nyomban,
Mihelyt a királylány kiszabadult onnan.
Elgurult a puszta semmibe a vár,
Boldogan megdobbant hetedhét határ.

Zengő rengetegben bókoltak a lombok,
Rózsabokor ága homlokába omlott,
Vígan rikkantott rá egy bolond rigó,
Diadallal ment a főlzabadító.

Völgyeken dübörgött, havasokra hágott,
Alvó nemzeteknek zengve szabadságot:
Ébredj, világ, ébredj! keljetek rabok!
Elvarázsolt népek, most riadjatok!

Végre keljetek föl, keljetek, ti szolgák!
Szíveteket eddig latrok kaszabolták,
Most aztán elég volt, zendülj meg, te nép!
Vessed el a rabság kínos kötelét!

Így a hős királyfi bátor szava harsan,
Hallották hírét a mélyben és magasban,
Mozdultak a viskók, vályog-kalibák,
Igazságot látott aznap a világ.

Jött is ám a róka, mondta is vidáman:
„Jól van, fiam, dolgod nem vala hiában,
Végbe vitted, ámde még amott rabol,
Népeket emészt a második lator.

Itt az idő mostan vessünk véget ennek
Föld alá tapodd a zsvány fejedelmet.
Ágaskodik ottan arany táltosod,
Körmivel a várat porba áshatod.”

*

Szót fogadott menten, vágatott a várba,
Egyenest berontott egy nagyot kiáltva.
Nyergében az alvó aranyhajú lány,
Bámult a zsványság ekkora csudán.

Hozták is a táltost: „Nesze, itt a díjad,
Csakhogy szőrin üljed, magad alá bírjad!
Jaj neked, ha egyet hőkken is a ló,
Karóba kötözve nyúz meg a bakó!”

Bölcsen bólogatva forgott a tüzes mén,
Vad öröm parázsa villogott a testén,
Nagyra, mint a bögre, tátotta szemét,
Majdhogy ki nem buggyant száján a beszéd.

Ekkor a királyfi meg is ülte szőréen,
Verdesett szemébe gyönyörű verőfény.

Aranyhajú hölgye pihegett ölén,
S fújva tüzet orrán kiszökkent a mén.

Hát ahogy a hídon csattogott a körme,
Zsiványok tanyája elgurult örökre.
Egyet a ló rúgott csak egy kövecsen
S nem maradt a várnak hamva-híre sem.

Gonosz erő mindig gonoszul reped szét,
Dülld a gerenda, ropog az ereszték.
Jaj, ha nem szorítja okos szeretet,
Tövestül kívásnak kőből a szegek.

Vége a varázsnak, szurok is megoldvad,
Romladó kötése lassan elbomolgat,
Korhad a lator had, hull a törmelék,
Nincs olyan gonoszság, hogy ne dőlne szét.

Csillagokig nem jut soha porhanyó por,
Égi csóva nem lesz rothadni valóból.
Csak röpödni próbál, végül visszarogy;
Zsivány a zsivánnyal ezért zsivajog.

Kavics a kavicsal így kopik a parton,
Mígnem a világra szakad örök alkony.
Megjön az arkangyal, fölkel a szegény,
Igaza lesz végre világ végzetén.

Csillagokban olvas ilyet a királyfi,
Jó volna azonban haza is találni,
Nehéz a bolyongás, hosszú bujdosás,
Egyszerre csak rezzen, suhog ám a sás.

Sás közül a róka hirtelen kilépett,
Mondott is okosan e féle beszédet:
„Jól van, fiam, dolgod jól bevégezed,
Hanem egy latorral bajod lenne még!

Vihatatlan várát lelked romba döntse,
Hadd legyen a tőnek gyönyörű gyümölcse,
Vesd a várát széjjel, üsd urát agyon,
Ne legyen a földön zsivány hatalom!”

*

Vágtat a királyfi végső viadalra,
Megállott a várban egy nagyot rivalva
Ébred a lator had, támolyog tunyán,
Bámul a király is ekkora csudán.

„Kösd ide a táltost, vidd is el jutalmad,
Hanem a tövecskét magad úgy kapargadd,
Földre kuporodva lovadon maradj,
Egyébként a varjak martaléka vagy!”

Nyerít egyet erre dühösen a vad ló,
Míntha tüzesedne füliben a tapló.
Szimatol a szélben lomha, vad szagot,
Beléndeket, бүrköt, бүdös maszlagot.

Tenyészik ilyesmi sóska, dudva, түske,
Lebeg az ökörnyál szomorú ezüstje.
Ott a csuda-tőke, loncos udvaron,
Verdesi a burján, öldösi a gyom.

Lépeget a gazban, topog a tüzes mén,
Rögtön egy virágszál nyílik a tövecskén,
Ága-boga éled, pezseg a gyökér,
Kétannyira megnő, már a szügyig ér.

S mire a királyfi tenyeribe szökken,
Abból a nagy várból nem vala egy szög sem.
Megreped a bástya, döng a palota,
Romladozó hídon csattog a pata.

Eszi a tűz körbe, mint gyerek a lángost,
Fut is a királyfi hazafele már most,
Viszi a tövecskét ízibe haza,
Zsendül a világon örök tavasza!

Meg nem öli dudva, түske bele nem lép,
Nincs aki megfojtsa örök győzedelmét.
Nyílj ki rózsá, nyílj ki sárga kikerics,
Bazsalikom, mályva, nyílj ki már te is!

Nincsen az a burján, aki neked ártson,
Isten piros vére győz a vad bogáncson,
Kiszárad a kóró, sorvadoz a gyom,
Lápon is kinyílik vízi liliom.

Horváth Béla.

IJJAS ANTAL:

KÜLVÁROSI ÉJSZAKA (1931)

REGÉNY

V.

A verset azóta is őrzöm. A címe: A névtelen arc balladája. Ime, itt következik.

Külvárosi fényképész-kirakatban ott áll a képe, ismerősen ismeretlen arc:
egy ványadt, gyatra, sápadtarcú férfi,
a szeme pillantása ólmos és letakart, —
ki ő, mi ő, és van-e valaki, aki szereti őt és életét megérti?

Előtte elvonul a külvárosi utca,
nagy kockakövein megrakott szekerek dübörögnek —
kocsisnak látszik ő is, ruhája és minden vonása durva,
egy hely egy társzékér bakján: a sors aligha adhat néki többet.

Itt él valahol a közelben e zsúfolt és élénk külvárosi tájon,
valamilyik nagy szállítócég istállótelepére hajt be este,
a napja végetért és majd végighever valahol egy vaságyon,
s mit adsz néki, Uram, hogy szíve felrepesne?

Ne haragudj rám, hogy külvárosi kávémérésben is ez maradtam:
volt szerzetesnövendék, hajdani teológus,
de mindenben most is csak Te érdekelsz, mint ahogy engem
Te is hívsz és érintesz szakadatlan
nem mos le rólam Téged semmi itt ömlő és maró lúg.

Mint angyalod Jákobbal, úgy küzd velem kégyelmed
és semmi zivatar Tebenned meg nem ingat —
ezt adtad énnekem, de mit adsz vajjon ennek,
mennyt és hogyan adsz egy rosszarcú kocsisnak?

Értelmében alig van összefüggés és a világ csak így van benne:
hiányosan a széteső darabokban —
hová lesz rajta a Te éreftünk földreszállott Szent Fiadnak szerelme,
s Őt Szentséges Sebének kiömlött vére hol van?

Úgy tetszik egyszer láttam őt: a sarki söntés nagy üvegfalán át

láttam a söntésasztal előtt álldogálni, hogy az italos féldeceit
hoz-e már,
és olyannak tűnt fel nékem, mintha ő nem is volna Néked,
nem törődnél vele és mintha meg se látnád,
oh nem azért, mert iszik s azért mert proletár

hanem pusztán azért, mert mintha kívül maradt volna
a Te megértésedhez szükséges méreten —
mért nem függsz fölötte is mint én fölötte, így, szerető gyöt-
relemmel lehajolva
megoldja-e a kérdést a kérdő értelem?

Lehet, hogy nem is olyan rossz számára az élet,
mint nékem itt, hisz ő megszokta már,
hogy étel többnyire szalonna és kenyér s alacsonyak a bérek,
de gyermekkorától fogva erre a sorsra várt.

Este tréfálkozik ő is a többiekkel és ha az ember él, hát jól
esik az étel,
a dologgal, amik körülveszik, nincs keserű haragban,
és vasárnap délután úgy karol össze ő egy izzadt kis cseléd-
del,
mint akinek karjában és szívében a legédesebb és leggyö-
nyörűbb kaland van.

Nem ezt panaszlom én, másért faggatlak eretnek lázadásban
— Ám Te úgy is tudod, hogy szívemben mi van —
azt keresem én, hol van körülte kegyelmed áradása
még csak nem is azt, ami ott tündökölt a szentek celláiban,

hanem csak azt az egyszerű kegyelmet
amiből nékem olyan sok jutott:
Te tudod jól, hogy hányszor milyen erőtlenül s mily kevésbé
szeretlek,
ám Tőled elszakadni sehogyan sem tudok.

De Szent Ágostont olvastam nem egyszer én s görög egyház-
atyákat
és Canterbury Szent Anzelm irását
arról: a Második Személy mért adta át magát testben is a
világnak,
és ismerem Nagy Szent Teréz varázsát,

így ismerhetlek én, tudhatok rólad én és rettegetlek én, —
de mit tud rólad ő, ez a ványadt kocsis, mit tudhat ő Te-
rólad
ahhoz, hogy a dolgokon túltekintsen, fátyol van a szemén,
érintésed mit hozzáküldenél: e külvárosi dolgokon elolvad!

Vagy mégis vagy neki valami módon? Neki s a többi milliók-
nak

akik ily módon hányódnak és vetődnek,
hozzájuk kicsinyülve önekik is ragyoghatsz
és sugaraid arcukba verődnek?

Hisz végreis: megkisebbitéd magadat mindnyájunknak
még a szenteknek is, hisz Te egyszerű vagy és szerény vagy
tán ez az a szeretet, amit szíved meg nem unhat:
hogyan befogadhat Téged bármi szegény szív és szegény agy!

Nem gondoltam egy pillanatra sem, hogy vannak akiket egé-
szén elhagysz,
nem igaz Kálvin megkísértetése,
tudom, hogy a mi dolgunk, hogy azoknak, akikhez te ilyen
nehezen hatsz:
azoknak arcába vonásaidat a mi kezünk műve vésse,

mégis félelmetes kérdések ezek szívemben
és zaklatott vagyok és nyugtalan és Teelőtted gondolom ma-
gamban:
érintsd meg arcát ugyanazzal a kézzel, amivel engem,
s Arcod Hasonlatosságát őrizd meg ebben az arcban s száz-
milliók arcában szakadatlan!

VI.

Miskolczi bácsi végigkereste értem az egész környéket, míg
végre megtalált a kávémérésben. Mostanában ott húzom meg
magamat, itt meleg van míg odakünn kemény és nyers hideg,
amelytől már napok óta nem tud leesni a hó. Most azonban
valamit enyhült és a levegő odakünn tele van a hőésés rit-
kás, lengő függönyével, a hópelyhek szinte szemünk előtt sar-
jadzanak elő a levegőből. Miskolczi bácsi abban az ügyben
jön, hogy tartsak velük én is. Együtt dolgoztam egész nyá-
ron át, vegyük fel a szerszámot most is együtt. Nagy hőésést
érez az öreg, azt mondja, hogy heteken át el leszünk látva
munkával. Bennem nincsen semmi vonakodás, hogy megfog-
jam a lapátot, rendben van s ekkor kiderül, hogy nincs is
más tennivaló, mint hogy átvegyem az öregtől a szerszámot.
Miskolczi bácsiék már gondosan és előre mind váltottak
számot azokban a pincékben, ahol hólapátolásra lehet jelent-
kezni, sőt számomra két szám is van, az egyik esti nyolctól
éjfélután kettőig, a másik éjfélután kettőtől, reggel nyolcig.
— Keményen meg tudja fogni a fiatalúr is — biztat az
öreg — vádolja mind a kettőt! Kemény munka, a hó jég-
réteggé fagy majd rajtunk, de végreis nyolc pengő, az nyolc
pengő.

A kávémérés meleg cigarettafüstjében és ételgőzében
odajött az asztalhoz Treiber, a tűzkórus. Most egyedül ül

az asztalnál és nagyon meg van viselve, átfázott, borostás és elhanyagolt, az üzlet, rosszul megy, a detektívek nemrég csaptak le valami közeli alberleti szobában meghúzódo tűzkö-raktárakra, különben is vannak néha rossz időszakok és a tél, mint valami ostromló tábor keményen szorongat itt ezekben az utcákban és köröskörül az elővárosokban néhány-százezer embert. Treiber hallja, miről tárgyalunk a tatársüveges öregborsódi kubikussal, megáll az asztalunk előtt és azt mérlegeli, hogy esetleg ő is jönne. Ő csak egy munkaszakot vállalna. Ugyan csak négy pengő, de biztos négy pengő s neki ennyiért esetleg reggeltől estig változtatnia kell a Rákóczi-térre torkolló utcák sarkait, majdnem megveszve a hidegben az üldözött vad éberségével lesve az utca árjában meglapuló detektívekre. A „munka” tehát csábító, Treiber tehát mind-össze azt nem tudja, bírná-e? Végül dönt, és éjszakára ő is beáll; Miskolci bácsinál van még egy felesleges szám. Mindjárt meg is beszéljük, hogy este félnyolckor itt találkozunk.

Ott állunk a kávémérés nagy üvegablakánál és aggódva lesünk ki. A hó azonban egyre gyengébben szivárog, úgy látszik, nemsokára eláll. Nagyon hideg van — mondja Miskolci bácsi — attól nem tud leesni a hó.

— Elmehetne már ez a hideg, hogy leessék! — mondja majdnem gyűlölködve Treiber. Kalapja a fején van, zöld lódenkabátjának zsebeibe dugja keztyűtlen kezeit és lila ajakkal fázik. Ha nincs pénze, mindig fázik. Ideges kisstílusú külvárosi vagány, ennek a már fél-alvilágnak tagja. Na, mind-egy, ma ügylátszik, nem lesz pénz a hómunkából.

Ekkor jött át a téren reggelizni Kátai. Koradélután van, de ilyenkor reggelizik csak, mostanában néhány nap óta már nem a moziban van, hanem zongorista a közeli kávéházban, s az — most látom csak, hogy éjszaka és reggelfelé vetődöm haza — egész éjszaka nyitva tart, zengés, fény és forróság sugárzik elő sárgafüggönyös ablakai mögül, holott nappal sötét és hideg odu, ablakaiban néhány mogorva arc, amint végigüldögélik a délelőttöt és a délutánt és a fehérkabátos pincér leteszi elébük az érkező délelőtti, vagy délutáni újságot. Bejáratának két oldalán egy újságárús ütötte fel állványát.

Kátai este kilentől hajnalig van itt, zene csak hajnali négyig van ugyan, de akkor már ott marad hatig. Azt beszélik, hogy éjfélután kettőtől minden asztal zsúfolt, egészen tele van. Jöjjen be — ajánlja — kilentől kettőig remekül lehet ott dolgozni és borralalóval együtt mindössze ötven fillér egy fekete. Hogy az életem így átcsúszott az éjszakába és mégiscsak úgy látszik, hogy ma éjszaka is fel kell kerekednem valamiféle alkalmi munka után, elég jól is jön az a tanács. Dolgoznom is kell, egy Sonnenschein-tanulmányon dolgozom, életrajzát ugyan csak könyvismertetésre kaptam egy folyóirattól, de ügylátszik, hogy tanulmány lesz belőle. Jó, majd elmegyek.

Miskolczi bácsi, Treiber, Kátai magamra hagynak, mikor látják, hogy kiteregetem írásaimat a nagy üveglablak melletti kerek márványasztalon, Treiber unalmában billiárdozni kezd azzal a lompos, kecskeszakállas ügynökkel, akinek minden zsebe lóversenylapokkal van tele; aki vesz, az fizeti a partit és fizet a másiknak húsz fillért — „egy huszast” ahogy itt szokták mondani. Elmerülten és roppant műgonddal majdnem egy óráig játszanak azért a húsz fillérért. Dehát nem szabad azt gondolni, hogy ez valami sötét hangulat kifejezése. Itt ezek azok az órák, amikor az élet valami oldott és könnyű lebegéshez hasonló, hasonló valami langyos, kellemes félálomhoz. Én dolgozom, megvárom a kis Honkát, kinek megint a számtanban és nyelvtanban segíték; az apja „természetben” fizet érte. A csinos, sovány, magas gyermeklány arcában egy asszony érett, forró és szenvedélyes szemei tündökölnek, az a különös lelki és idegzeti koraérés, amellyel a külvárosi földszinteknek és emeleteknek ezek a virágai tizenkétéves korukra fölragyognak és fölvirulnak: az élet alapjában véve nagyobb hófokkal és gyorsabban ég itt, mint máshol. Ez a kislány fehér csipkegallért visel kellemes rozsdabarna színű ruháján, szüleitől selyemharisnyát veszekedett ki magának, barátnőjével moziba mászkál, puderral és ruzssal próbálkozik, — tetszik neki, ha „megnézik.” Polgári után kereskedelmibe készül, már előre villongásokban él apjával, nehogy „iparra adja”. Másféle életút vár rá, az erjedt és zavaros társadalmi erők között? Itt ül az asztalomnál és osztunk: törtet-törttel, egész számot törttel, törtet egész számmal, megpróbálom elképzeltetni vele, hogy az állítmánykiegészítő alany lehet főnév és lehet melléknév is, és megpróbálom megtörni értelmét azzal, hogy mi a német „vegyes melléknév-ragozás”. Mindez azonban hideg, távoli és idegen anyag neki. Hogy az állítmánykiegészítő alany lehet főnév és lehet melléknév az számára éppoly érthetetlen és tartalom nélküli állítás, mint az, hogy ugyancsak az állítmánykiegészítő alany lehetne mondjuk tört vagy egész szám, ami a szorzást és osztást illeti, semmi csodálkozást vagy megértést, vagy megnemértést keltenne benne az is, hogy főneveket kellene vagy lehetne szorozni melléknévvvel és igéket lehetne osztani névmásokkal. Az iskolai anyag üresen és hatás nélkül zúg itt e tájak felett, de az újságcímek és a slágerek hangosan beszélnek s hangosan zeng és rikácsol a mozivászon is, ezüst zuhagatában amerikai képek, autók, gazdagság, szerelem, platinaszöke hajzatok, íves szemöldökök, táncoló lábak. S ahogy elképezem ennek a csak ajkával tanuló gyermeklánynak agyaeskáját az öntudatlan ösztönök és vágyakozás félálmában: egy a kirakatban látott kékszínű szvetterre gondolhat most, a tegnapi mozielőadás képei lobbannak fel benne forrón sugározva... és igen: az állítmánykiegészítő alany lehet főnév is, melléknév is.

(folyt. köv.)

Ijjas Antal

KÖNYVEK

FORGÓSZINPAD (MÉCS LÁSZLÓ ÚJ VERSEI)

Bárhol pillantom meg Mécs László verskötetét, vagy látom őt feltűnni valamelyik előadó-emelvényen, a képzettársítás egy külvárosi jelenetet vetít elém. A kései villamos döcögött ki felé a városból, és egymásután szálltak ki belőle. Valaki egy újságot hagyott az ülésen, amit egy szembenülő asszony fölvetett és olvasni kezdett. A magányos utas odafigyel és látja: egy Mécs-verset olvas. A vers címe: *Véd- és vándbeszéd*. A vers visszatérő végsora: „E fiúkért valaki felelős!” S a kései utas látja, hogy az asszony szeme könnyben úszik.

Ez a véletlen külvárosi jelenet némileg bevilágít Mécs László verseinek és a mai zuhogó éleinek titokzatos kapcsolatába. Találkoztam Mécs hatásával nemcsak zsúfolt termekek bámulatosaan izzó légkörében, de elhagyott falvakban, a legkülönbözőbb tájakon és emberrétegek közt. Meggyőződtem róla, hogy ahol magyar kultúra él és lélegzik, oda szinte kiismerhetetlen ereken át bevonult Mécs László lírája.

Ha elfogultságtól mentesen vizsgáljuk ezt az irodalmunkból a tömegbe kisugárzó ritka tüneményt, el kell ismernünk, hogy ami tömeghatásban Petőfi és Ady volt korának, az lett már majdnem két évtizede Mécs László. Két évtized hosszú idő egy költő életében, és egy kor, főleg a mi korunk, rohamosan változó életérzésének hullámvásában, ami a korszerűség varázsát könnyen szétépi. Mécs László lírája mindezeket átívelt, de ívei alá fogta a két ellentétet: az öregek és ifjak nemzedékét is. Sok jelenség mutatja, hogy hatása nemcsak a magyar élet pereméig ér el, de lenyúlik a közös magyar lélek mélyeibe bámulatosaan élő gyökerekkel.

Hatásának első titka természetesen sajátos művészetének varázsa. Ezt még sokszor fogják kutatni helyes vagy téves nyomokon. A szokványos irodalmi mérőeszközöket esetleg megtéveszti, hogy parabolás bősége mögött átlátszóan egyszerű, állandóan visszatérő formák körvonalai kísértenek. Mondanivalóját nem kendőzi a formák finoman rejtett hatásaival, még a bravúros változatokat is a stílus felszínére hozza, hogy ott hullámozzanak előttünk. Vagyis a benső és külső forma közt nincs meg az az artisztikus kettősség, amiből nem egy költő külön stílusformát teremtett. Mécs Lászlónak sokat emlegetett barokk-formája is egy nyílt, kitérgült messze távlat, ami a tájak hajlataira emlékeztet. Formáját ezenkívül erősen befolyásolja, illetve jellemzi, az epikumhoz hasonló áradás, ami tele van feszültséggel és ami verseinek gazdag gondolati tartalmát pompásan feloldja.

Ez a sajátos művészet egymagában nem magyarázza meg ezt a mély és állandó és minden elképzelhető műveltségi, sőt világnézeti réteget is magával ragadó hatást. (Érdemes

volna bővebben foglalkozni Mécs László lírájában rejlő humánumnak azzal a kisugárzásával is, amely a más világnézeteket is varázsába fogja.) Itt a humánumnak olyan többletével találkozunk, ami által felülmúlta kortársait. A jóság lényegének szinte öserejű kibontakozása ez, ami beleszívódott versei rostszővedékébe, és a szépség ezernyi változatában jelent meg. Hangsúlyozzuk, hogy ez eszmei életeleme költészetének, ez bont és alkot nála formákat, ez nyitja föl az élményforrásokat. A költői *szép* is, ez a mágikus valami azért forog, szikrázik, ezért tükrözi az élet hihetetlenül sok képét és jelenségét, hogy a fénye minél jobban kivetítse a jóság drámai küzdelmét. A klasszikus embertelenség és önzés mai korában könnyű az ellentéteket megtalálni és költőileg kihasználni, de ez nem egyszer és nem egy nagy tehetségnél vagy elvizenyősödött, vagy programmá zsugorodott, vagy egy másik ellentét pólusává merevedett. Ez Mécs Lászlónál átfog minden lehető és elképzelhető, ez nála a panvitalizmus jelenségéig fokozódik. Nemcsak az elvek, emberek, de minden élőlény és az egész természet, tehát lírájának egész tárgyi világrendszere ennek sugárzásában, párázatában, felhővonulataiban, viharában és csöndjében végzi keringését. Ez bugygyan ki, vagy tör elő lobbanásszerűen a *Vadászkunyhóból*, a *Végrendeletből*, a *Motorhibából* vagy bármelyik jelentéktelen mozzanatból. Így hasonul át a magyar táj csodálatos jóságává a költő mozdulata egy korty vízért:

— *Most a Felső Alföld küljai ilatnak
embernek, magyarnak, poétának, papnak
s a népies kancsó emlőjén keresztül
a mély magyar élet
végtelen varázsa vérzenembe rezdül.*

Nem a jóság lírája folydogál vagy rohan itt, és nem a jóság fonségesen patetikus dicsőítése, hanem valóságos drámai küzdelem az örök embernek és korának ködeivel, hidegeivel, száraz és forró viharaival. Így tette Mécs László a jóságot egy époszszerűen férfias líra élménysugárzó központjává. Mert

„*ha egy átomlepké a lelkéhez ütődött,*“

a parányi himporból egész világ keletkezett roppant erők keringésével.

Nincs az életnek olyan nyitott vagy rejtett területe, amit föl nem keresett vagy ami szinte magnetikusan magához nem vonzotta, hogy a Mécs-univerzum teljes legyen. Ez jóval több a művészi ihlet érzékeny rezdüléseinél, ez a hivatástudat rejtelmes titka és nyugtalan ereje, ami még a benső forma medrét is áttöri ennek kedvéért. Egy cikk szűk keretei nem engedik meg ennek az ismerős és mégis évről-évre másként kitaruló témavilágnak részleteibe hatolni. Csak egyet említünk föl, amelynek határkövéhez ez a kötete érkezett, az irredentaköltészetét. Tudjuk, milyen gazdag gyökérzetű és

mérhetetlen humánusmot átfogó volt irredentizmusa, de talán most látjuk teljes fényben, hogy lírájának életeleme, a jóság milyen tragikus mélységeket vetett föl a magyar sors számára. Joggal mondja magáról, a kisebbségi költőről

— *Sohase mondtunk forradalmat,
sohase mondtunk irredentát!
Krisztust mondtunk s a nagyhatalmak
hátán mindig borzongás ment át.*

És elérkezve egy kor mesgyéjéhez, a fölszabadulás lázában ezt írja:

— *Az öröm mindig imaféle hála,
valami rútnek, rossznak a halála...
Az örömnket osszuk széjjel nyomban,
szlávnak, románnak kenyér jut e honban
s ha hazájának nézi: szeretet.
Isten rendelte ezt a keretet,
testvérölető Kárpát-koszorút:
Boldog a nép, amely örülni tud.*

Megállapításunkat a jóság drámai küzdelméről bizonyítva látjuk lírájának ebben az egyetlen ágában is, ahol a szenvedélyek és szenvedések káoszából tündöklő biztonsággal szakad fajtájának szeretete az örök humánumba. Jól ismerve a költőnek korára gyakorolt hatását, nyugodtan mondhatjuk, hogy ez a hatás nemcsak történeti dokumentum lesz valamikor, de a közös léleknek máris élő árama lett. Rengeteg lélek hordja Mécs László verseinek kitérhetetlen nyomait, amiknek széleit a költői szépnak váltakozva villanó és halványuló sugarai futják be, de a széleken belül a vérlüktetéshez hasonló áthasonulás folyik egyéneken és tömegeken.

Nagy Miklós

DUHAMEL: A NAPLÓ. (*Franklin.*) Louis Salavinról a döntő szót Oudin mondja ki a „Két ember“-ben: alapjában véve nagyon művelt, eszes, szinte rendkívüli férfiú, csak éppen mindezt a tulajdonát nem tudja mire használni. Salavin naplója leleplezi ezt az embert. Az írói szándék nem típust akart rajzolni alakjában, de a *Napló* végleg meggyőz valamiről minket: Salavin sajátosan európai lény és mert alapjában művelt és eszes, éppen a legjobb azok, akiket tipizál.

Louis Salavin leleplezi önmagát. Nincs semmi, ami erős szálal fűzné az élethez és önmagához, mely alapjában véve művelt és eszes. Az élethez való viszonya negatív. Ő maga negatívum. Csak azért tesz valamit, mert nem jó úgy, ahogy van. Más indoka és elképzelése nincs arról, amit megtenni készül. Azért választ magának elvet, eszményt, életcél, mert ami van, ahhoz nem fűzi semmi. És amit választott, ahhoz se. Kételyek közt őriődik. Az a tény, hogy alapjában véve művelt és eszes, csak növeli tragikumának erejét. Csak a szenvedése valódi.

Duhamel fölényes szelleme, remek stílusa csillog ebben a munkában, melynek leleplező ereje pillanatra sem veszít erejéből. A fordítás kitűnő munka, néhol azonban nem tudja visszaadni az író szándékát, vagy célzásait. De mindenütt lendületes, erőteljesége kárpótól ezért a hiányért.

Hegedűs Zoltán.

A prohaszkai hagyományokat ápolja az

ÚJ ÉLET

KATOLIKUS SZOCIÁLIS ÉS VILÁGNÉZETI HAVI SZEMLE

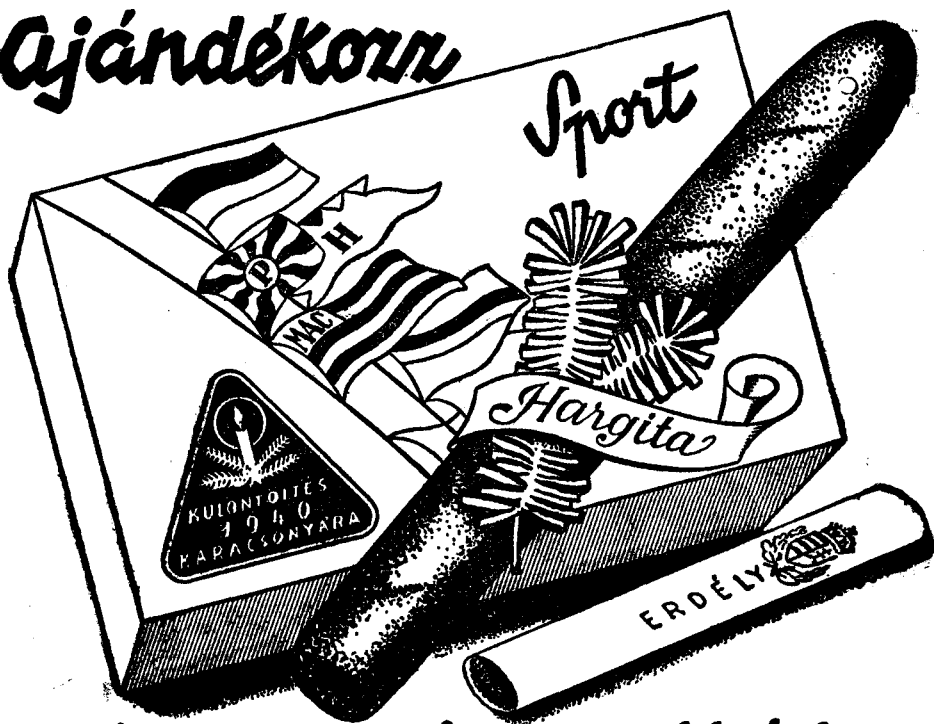
SZERKESZTI ANDRÁS KÁROLY

ÉVI ELŐFIZETÉSI ÁRA 5 PENGŐ,
EGYES SZÁM 50 FILLÉR

SZERKESZTŐSÉG : KASSA, SZATHMÁRY GYÖRGY-U. 6. I.

MUTATVÁNYSZÁMOT A KIADÓHIVATAL
KÜLD: ROZSNYÓ, RÁKÓCZI-TÉR 4. SZÁM

Ajándékos

szivart · cigarettát

NIKOTEX · MINŐSÉGBEN · IS · KAPHATÓ

A LEGSZEBB KATOLIKUS KÖNYVEK

HŐSÖK ÉS SZENTEK

Székfü Gyula bevezetőjével; a magyar szentek portréja új szempontú, remek tanulmányokban. Eredeti barokk illusztrációkkal.

ARADI ZSOLT: A JÁTÉKOS FIA

Egy bonyolult sorsú fiatal emberről és egy családi örökség áító erejéről szól ez az izgalmas regény.

BALLA BORISZ: NICZKY NÖVENDÉK

Egy fiatal katonanövendék a hőse Balla Borisz híres regényének. A modern magyar katolikus regény első igazi példája.

HARSÁNYI LAJOS: FEJJEL NAGYOBB MINDENKINÉL

Szent László életének regénye, a nagy katolikus író egyik legszebb, legtisztább írása.

KÁLLAY MIKLÓS: A MURÁNYI AMAZON

Széchy Mária, a Murányi Vénusz és a XVII. század mély színekkal izzó történelmi regénye.

KÉZAI BÉLA: AZ UTOLSÓ NAP

Az összeomló római birodalom és a föltámadó barbár népek nagy összecsapásának megrázó regénye.

LIPPAY LAJOS: HÁROM VILÁGRÉSZ PARTJAIN

Izgalmas, regényes útirajz a világ legidősebb tájáról a Földközi tengerről. Eredeti felvételekkel.

POSSONYI LÁSZLÓ: AZ ÁRNYÉK

Egy rajongó lány, egy különös szerelem és homályos bűntény regénye ez a könyv. Robbanó légkör, izzó időszersőség.

RÓNAY GYÖRGY: LÁZADÓ ANGYAL

Egy vidéki város egyetlen napjának története, démoni erők és emberi józanság mulatságos háborúja.

TÓTH LÁSZLÓ: MAGÁNYOS JEGENYE

A század gyermekének költői vallomása, csupa rejtett szépség, fojtott líra, magával ragadó mély érzelem.

KÖTETENKÉNT 5.60 P. — RÉVAI-KIADÁS